

Heilage Johanna frå slaktehusa av Bertolt Brecht

Det Norske Teatret

Foto: Leif Høel

RALF LÅNGBACKA

Vi er svært glad for å kunne helse Ralf Långbacka velkommen på Det Norske Teatret. Långbacka er ein av Nordens finaste instruktørar, har vore det gjennom mange år, og ein av dei fremste Brecht-tolkarar i heile Europa. Med stor scenisk fantasi og vital kraft har han gått laus på Brecht, fridd seg frå Brecht-tradisjonen og skapt sin eigen personlege Brecht-stil, levande og nyskapande i kvar einskild oppsetjing, også av det same skodespelet.

Det har vore ein inspirasjon for teatret å ha han her, og vi ønskjer han hjarteleg velkommen tilbake.

Tormod Skagestad

EIN KORT KRONOLOGI

Bertolt Brecht

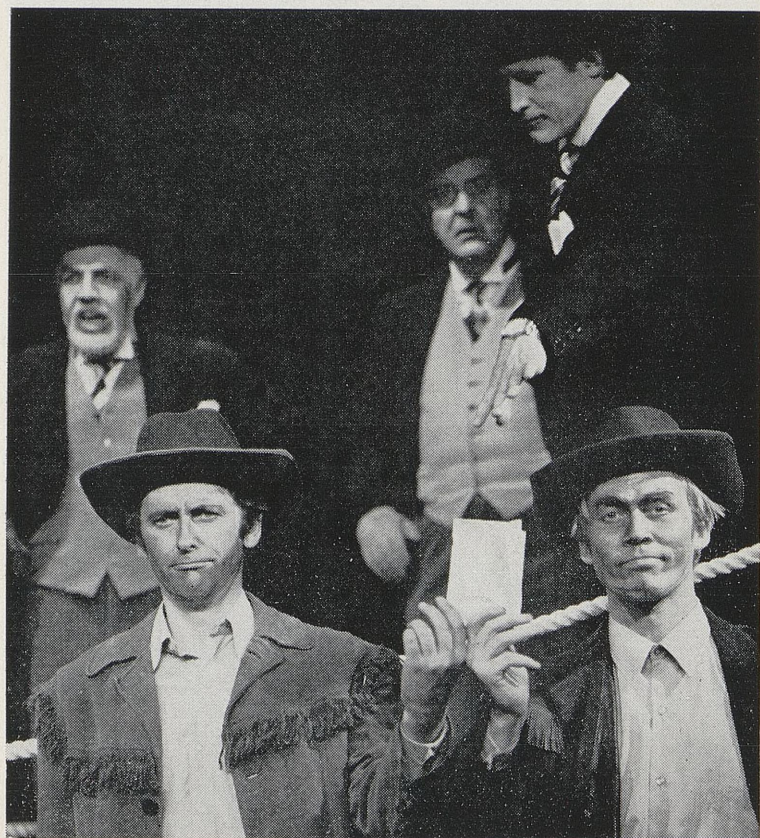
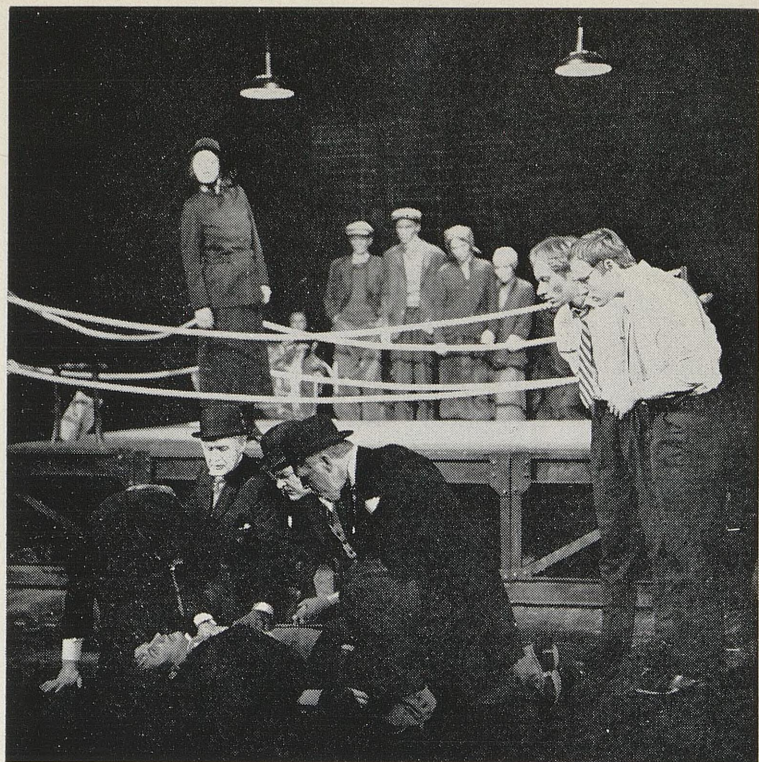
- 1898 10. februar. Fødd i Augsburg.
1904–8 Folkeskolen i Augsburg.
1908–17 Bealgymnasiet i Augsburg.
1914 17. august. Brechts første bidrag til ei avis, ei lita prosaskisse, trykt i «Augsburger Neue Nachrichten».
1917 Byrjar studere medisin og naturfag ved universitetet i München.
1918 Utkalla i det militære som sanitetssoldat. Skriv sitt første skodespel «Baal».
1919 Held fram med studia samstundes som han blir teaterkritikar for «Der Volkswille» i Augsburg.
1920 Dramaturg ved Kammerspiele i München.
1922 29. september. Premiere på «Trommeln in der Nacht» i München.
3. november. Giftar seg med Marianne Zoff.
1923 9. mai. Premiere på «Im Dickicht der Städte» i München.
8. desember. Premiere på «Baal» i Leipzig.
1924 18. mars. Premiere på «Leben Eduards des Zweiten von England» i München. Flyttar til Berlin om hausten.
1926 26. september. Premiere på «Mann ist Mann» i Darmstadt.
1927 «Hauspostille» blir utgitt. Om sommaren blir den første versjonen av «Mahagonny» framført i Baden-Baden.
22. november. Skilt frå Marianne Zoff.

Bertolt Brecht i 1928.

- 1928 23. januar. Premiere på «Svejk», bearbeidd av Gasbarra, Leo Lania og Brecht, i Piscators oppsetjing.
31. august. Urpremiere på «Dreigroschenoper» på Theater am Schiffbauerdamm.
Giftar seg med Helene Weigel.
Får i desember førsteprisen for «Die Bestie» i «Berliner Illustrierte»s novellekonkurranse.

- 1929 Om sommaren får «Flug der Lindberghs» og «Badener Lehrstück» sine førsteframføringer under Baden-Baden musikkveke.
31. august. Fiasko med «Happy End».
- 1930 9. mars. Urpremiere på «Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny» i Leipzig.
17. og 20. oktober fører Brecht rettssak mot det selskapet som produserte filmversjonen av «Dreigroschenoper».
10. desember. Førsteframføring av «Die Massnahme» av Arbeiterchor Grossberlin.

Brecht
i 1930.

- 1932 15. januar. Premiere på «Die Mutter».
I mars blir Brechts film «Kuhle Wampe» forboden.
- 1933 28. februar. Forlet Tyskland.
Flyttar om våren frå Wien via Sveits til Frankrike.
I juni blir «Die sieben Todsünden der Kleinbürger» oppført på Theatre des Champs-Elysees, Paris.
Buset seg i Danmark.
- 1935 Juni. Er med i ein internasjonal forfattarkongress i Paris.
I november reiser han til New York for å vere med på framsyninga av «Die Mutter» på Civic Theatre.
- 1936 Blir medredaktør av «Das Wort», Moskva.
4. november. Premiere på «Die Rundköpfe und die Spitzköpfe» i København.
- 1937 17. oktober. Premiere på «Die Gewehre der Frau Carrar» i Paris.
- 1938 21. mai. Premiere på «Furcht und Elend des dritten Reiches» i Paris.
- 1939 Flyttar om sommaren frå Danmark til Stockholm.
- 1940 Flyttar til Finland.
19. april. Premiere på «Mutter Courage» i Zürich.
3. mai. Får visum til USA frå konsulatet i Helsingfors.
11. juni. Reiser frå Vladivostok ombord eit svensk skip.
21. juli. Landar i San Pedro, California.

- 1942 Film: «Hangmen also Die».
- 1943 4. februar. Premiere på «Der gute Mensch von Sezuan» i Zürich.
9. september. Premiere på «Leben des Galilei» i Zürich.
- 1945 Er med og grunnlegg det tyske forlaget Aurora Verlag i New York.
7. juni. «The Private Life of the Master Race» (engelsk versjon av «Furcht und Elend») har premiere i Berkeley, California.
- 1947 Engelsk versjon av «The Life of Galilei» med Charles Laughton i tittelrolla har premiere på Coronet Theatre i Hollywood.
30. oktober. Må vitne for senatskomiteen for uamerikansk verksemd i Washington.
Flyttar i november attende til Europa.
- 1948 I februar har «Antigone» premiere i Chur, Sveits.
5. juni. Premiere på «Herr Puntila und sein Knecht Matti» i Zürich.
22. oktober. Kjem heim til Berlin for å førebu ei oppsetjing av «Mutter Courage» på Deutsches Theater.
- 1949 11. januar. «Mutter Courage» har premiere. Vender om våren attende til Zürich.
Om hausten. Grunnlegg Berliner Ensemble. Slår seg ned i Aust-Berlin.
8. november. Berliner Ensemble har sin første premiere med «Puntila».
- 1950 April. Får austerrisk statsborgarskap.
I oktober set han opp «Mutter Courage» i München.
- 1951 17. mars. «Das Verhör des Lukullus» trekt attende etter ei framsyning på Staatsoper i Berlin.
12. oktober. Revidert versjon av «Lukullus» har premiere.
8. november. «Mutter Courage» har premiere på Theatre Nationale Populaire i Paris.
- 1952 Berliner Ensemble reiser på turné i Polen.
- 1953 17. juni. Opprør bryt ut i Aust-Tyskland.
21. juni. Brecht offentleggjer ei lojalitetserklæring til Ulbricht.
- 1954 Berliner Ensemble tar over eit nyopp-pussa Theater am Schiffbauerdamm.
15. juni. Premiere på «Der kaukasische Kreidekreis», ignorert av partiorganet «Neues Deutschland».
I juli tar Berliner Ensemble del i ein internasjonal festival i Tyskland med «Mutter Courage».
- 1955 Får Stalin-prisen i Moskva 26. mai.
I juni vender Berliner Ensemble attende til Paris-festivalen med «Der kaukasische Kreidekreis».
- 1956 Brecht døyr 14. august.
27. august–11. september. Berliner Ensemble gjestar i London.

(Tatt frå Martin Esslin: Brecht.

A Choice of Evils. Heinemann 1973)

Heilage Johanna frå slaktehusa av Bertolt Brecht

Omsett av	HARTVIG KIRAN
Regi:	RALF LÅNGBACKA
Regiassistent:	ARNA HAMMERSMARK
Scenografi:	ARNE VALENTIN
Scenografiassistent:	MIA RUNNINGEN
Masker:	MARGOT BJÖRKSTRÖM
Assistent:	TORUNN LØKEN
Songar:	HANS DIETER HOSALLA
Scenemusikk og musikkarrangement:	EGIL MONN-IVERSEN
Repetitørar:	TOR HULTIN/KARI STOKKE
Orkesterleiar:	GUNNAR AAS
Rekvisittmakar:	EGIL AARUM
Inspisentar:	INGAR NILSEN/STEIN HAMRE
Rekvisitørar:	DORTE WORMDAL/ TONE BERNHOFT OSA
Sufflørar:	SISSEL LILLO-STENBERG/ ELISABETH RØNNEBERG RYGG

I orkestret:

BERNT ANKER STEEN, KJELL HAUGEN, ROLF MALM, SVEIN JOHANN OSE, EINAR IVERSEN, PER LØBERG og GUNNAR AAS

Premiere 28. september 1978

Ein pause

Originaltittel: «Die heilige Johanna der Schlachthöfe»

Teaterforlag: Nordiska Teaterförlaget/Edition Wilhelm Hansen

Programomslag: Finn Graff

Programredaksjon: Halldis Hoaas

Foto: Sturlason

Trykk: Norsk Prent L/L, Oslo

Johanna Dark

Pierpont Mauler

Sullivan Slift

Lennox

Cridle

Graham

Meyers

**Første oppkjøper, første detektiv
og første småspekulant**

**Andre oppkjøper, andre detektiv
og andre småspekulant**

Første fealar

Andre fealar

Fire journalistar

Meklarar

Utropar

Mulberry, husverten

**Dei svarte bonettane:
Paulus Snyder, major**

Martha, soldat

Jackson, løytnant

Agata, soldat

Tredje soldat

Fjerde soldat

Arbeidarkollektivet:

Fru Luckerniddle

Gloomb

Arbeidsformannen

Lærlingen

Brecht karikert av
Andrzej Stopka.

GRETHE RYEN

JON EIKEMO

SVEIN ERIK BRODAL

ERIK ØKSNES

WILFRED BREISTRAND

LASSE KOLSTAD

SVERRE WILBERG

BJØRN FLOBERG

MAGNE LINDHOLM

TORGEIR FONNLID

HALLVARD LYDVO

BJØRN FLOBERG
MAGNE LINDHOLM
TORGEIR FONNLID
HALLVARD LYDVO

BJØRN SKAGESTAD
ERIK LIE

BJØRN FLOBERG

ERIK ØKSNES

TOM TELLEFSEN

ELISABETH SAND

BJØRN SUNDQUIST

KARI RASMUSSEN

INGRID ØVRE WIİK

ANNE LISE GJØSTØL

ÅSTA VOSS
ROY BJØRNSTAD
FRIMANN FALCK CLAUSEN
NILS GAUP
JON BERLE
RAGNHILD HILT
ERIK LIE
TRINI LUND
RANNOV NILSEN
PÅL PANDE ROLFSEN
BJØRN SKAGESTAD
ERIK ØKSNES

FORGER JOHN L...
KAY VASS L...
... ...

TRÅDER SOM FØRER FRAM MOT «HEILAGE JOHANNA»

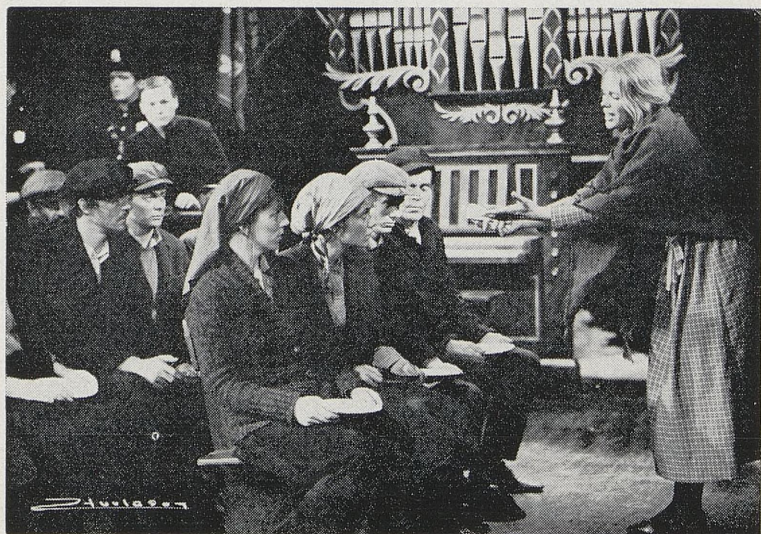
«Heilage Johanna frå slaktehusa» vart til i åra 1929–1931. Her parodierer Bertolt Brecht dei klassiske tyske tragediane — kjøtspekulantane på Chicago-børsen talar i jambar, til dømes. Det kling både frå Schillers drama om Jomfrua frå Orleans og frå Goethes «Faust» i dette stykket. På den tida skodespelet kom ut, stod Tyskland på treskelen til ei ny tid — Hitlers. Den politiske kampen tilspissa seg frå dag til dag. Bodskapan i Brechts diktning fall ikkje i smak hos dei nye makthavarane, og skodespelet om den heilage Johanna nådde berre å bli sendt som høyrespel — det gjekk på lufta over Berlin Radio 11. april 1932, instruert av Alfred Braun med Carola Neher i tittelrolla. (Den første sceneframføringa kom ikkje før i 1959, den 30. april, på Deutsches Schauspielhaus i Hamburg. Dottera til Brecht, Hanna Hiob, spela Johanna.)

Ikkje lenge etter høyrespelsendinga vart Brechts film «Kuhle Wampe» forboden. I Erfurt vart ei framsyning av «Die Massnahme» avbroten av politiet, som reiste sak for høgforræderi. Da Riksdagen brann 27. februar 1933, var det alarmsignal nok. Dagen etter flykta Brecht saman med familien og nokre venner til Praha.

Hanna Hiob som
Johanna ved
urpremieren i
Hamburg 1959.

Seinare gjekk ferda vidare. 10. mai brann bøkene hans på plassen framfor Berlin-operaen. Men dei idéane som fekk si endelege form i «Heilage Johanna», byrja melde seg alt midt i tjuetåra. Brecht var som så mange av sine samtidige fascinert av USA i jazzalderen. Han gjorde utkast til fleire stykke, eit om Dan Drew og Erie-kanalen og eit om kveitepekulantane på Chicago-børsen — og særleg det siste inneheld ei rad element vi finn att i «Heilage Johanna». Freistnaden på å følgje opp suksessen med «Tolvskillingsoperaen» (Dreigroschenoper) peikar òg

Litteraturprofessor Arthur Kutscher ved Ludwig-Maximilian-universitetet sa under 2. verdskrigen om sin tidlegare elev og hans skodespel «Heilige Johanna frå slaktehusa»:

«Her er oppløysinga av dramaet fullkomen. Det går så langt at fire griser kjem fram og syng. Gloraud fanatisme, den kaldaste kynisme, ei blanding av kristne og oksar. Bolsjevistisk blasfemi. Fiendtleg andsynes vestleg kultur.»

fram mot dette stykket. Musikkspilet «Happy End» vart presentert som ei dramatisering av Elisabeth Hauptmann (Brechts sekretær og medarbeidar) etter ei novelle av Dorothy Lane, med songtekster av Brecht og musikk av Kurt Weill. Stykket handla om ei frelsesarmejentene som freista redde sjelene til gangsterane i Chicago. Og for å vinne deira tillit måtte ho sjølv freiste bli litt som dei. Men i røynda fanst det ikkje nokon amerikansk original, og fiaskoen var total. Stykket skulle opne sesongen på Schiffbauerdamm-teatret i september 1929. Men premieren vart ein skandale, og stykket vart med ei gong drege attende.

Vinteren 1930–31, da arbeidsløysa i Berlin var som verst, vandra Brecht og Elisabeth Hauptmann rundt til suppekjøkkene til Frelsesarmeen. Brecht hadde lenge tenkt å skrive eit stykke som avslørte veikskapane i det kapitalistiske samfunnet. Han hadde lese samfunnskritiske amerikanske journalistar, dei såkalla «muck-rakers», han hadde lese Upton Sinclairs roman «The Jungle» om tilhøva blant dei lutfattige slaktehusarbeidarane i kjøtbyen Chicago, han hadde høyrte om korleis kaffe og mjøl vart øydelagt for å presse prisane på børsen i veret. Det gamle stykket om kveitespekulantane vart ikkje til noko, og eit anna skodespel, «Der Brotladen», som m.a. nytta eit kor av arbeidslause, vart heller aldri ferdig. Men her nytta Brecht ei jente i frelsesarmeen for å syne kor vonlaust det er å kjempe med velgjerd mot økonomiske problem. Denne jenta, Miss Hippler, voks saman med hovudpersonen i «Happy End» og vart til Johanna Dark.

I samtale med Ernst Schumacher i 1955 sa Brecht mellom anna om «Heilige Johanna frå slaktehusa»:

«I boka di om dei dramatiske eksperimenta mine før 1933 sa du at heltinna i «Heilige Johanna frå slaktehusa» hadde ein motspelar av same styrke i kapitalisten Mauler, men ikkje blant arbeidarane som er med i stykket. Desse seier du, er berre med som ein masse, spelar berre som eit kor, har ikkje noko andlet. Eg har tenkt på dette. Men korleis kunne det endrast? Dersom eg forandrar den anonyme arbeidarleiaren til Joe fagforeiningsleiaren, eller til Bill kommunisten, når eg gir han eit andlet ein kan kjenne att, da blir skodespelet mitt om den sosiale reformator, den småborgarlege jenta, eit heilt anna stykke. Og korleis kan ein syne fram massane anna enn som eit kor? Sjølv sagt kan det ikkje bli berre slik om vi ønskier å setje opp stykket. Representantane for arbeidarklassen må i det minste ha eit andlet, det er klart. Eg skal tenkje meir over dette.»

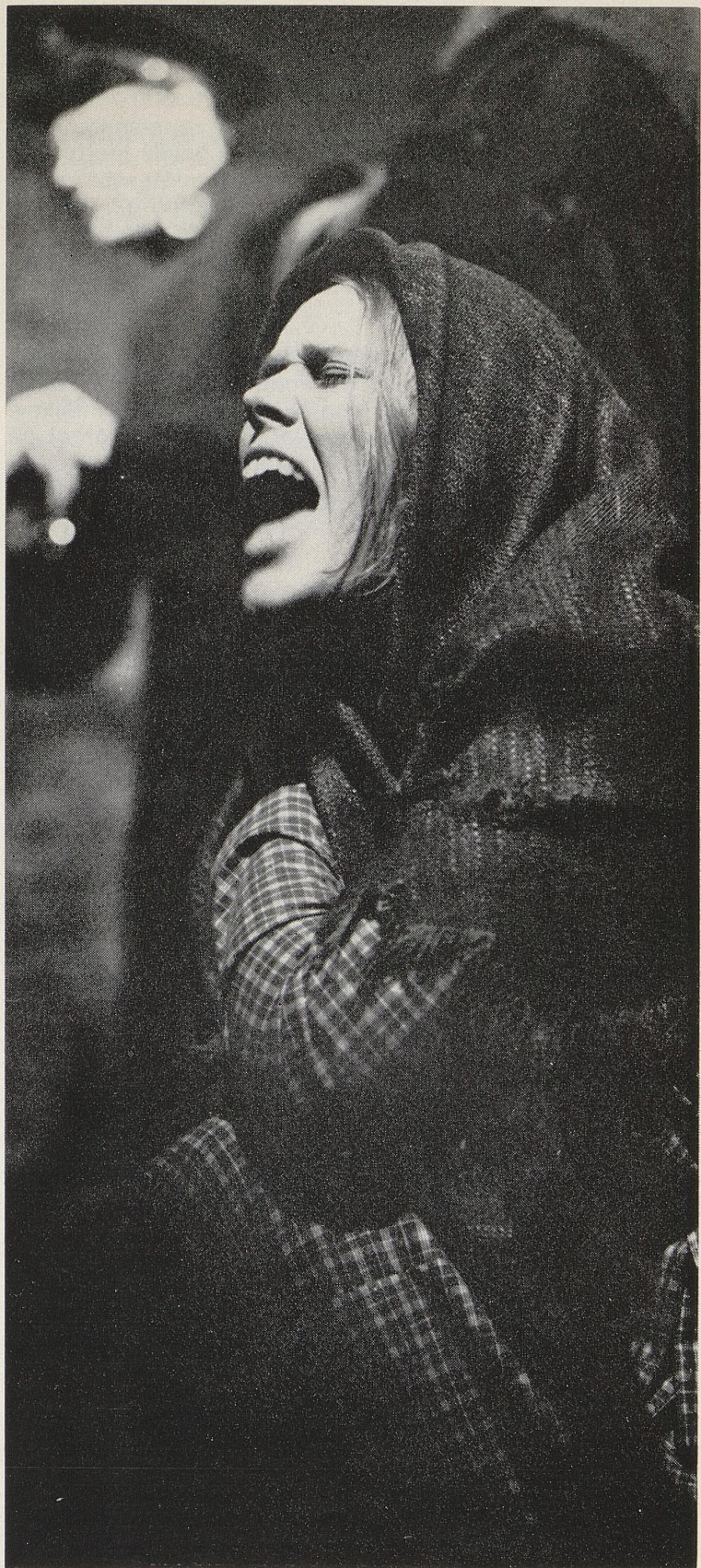
Snart på veg ut or denne verd, utan otte,
seier eg dykk:
Sjå til at de når de forlet verda
ikkje berre har vore gode, men forlet
ei verd som er god!

For det er eit gap mellom oppe og nede, større enn
mellom havet og Himalaya fjell.
Det som oppe hender
veit ingen der nede,
og ingen der oppe det som nede hender.
Og det er to språk oppe og nede
og to mål til å måle med,
og det som ber menneskeandlet
kjenner seg ikkje att.

Men dei som er nede, blir haldne nede
så dei som er oppe, skal bli verande oppe.
Og usseldomen der oppe er utan mål,
og jamvel om dei blir betre, hjelper det
ikkje, for utan like er
det system dei har laga seg:
utbyting og uorden, dyrisk og difor
uransakeleg.

Difor, den som seier til dei der nede at det finst
ein gud
og ingen er å sjå
og at han kan vera usynleg og endå hjelpe,
han skal ein slå med hovudet mot brusteinen
til han er ferdig.

Og like eins dei, som seier til dei at dei kan gå
fram i ånd
om dei blir sitjande i gjørma, dei òg skal ein slå
med hovudet
mot brusteinen. For
berre makt hjelper der makta rår, og
menneske hjelper berre der menneske finst.

Elisabeth Hauptmann:
NOTAT OM BRECHTS ARBEID

18.1.26

Brecht erklærte utolmodig til ein representant frå «Literarische Welt» magasin: «I det gamle teatret høver vi rett og slett ikkje, på same måte som Jack Dempsey ikkje kan vise i ein slåsskamp i ein bar kva han i røynda kan gjere. Ein eller annan ville berre slå ein stol over hovudet på han og han ville vere knock-out . . . »

8.6.26

Rundt påsketider oppdaga Brecht eit nytt bibliotek. «The poor White» av Sherwood Anderson gjer djupt inntrykk på han; etter den skriv han «Kol for Mike». Planar og arbeid: ein revy for Reinhardt: Parodi på amerikanisme: ein roman: Robinsonade i byen; skodespel: Joe Fleischhacker i Chicago (Kveite), Dan Drew (Erie-jarnvegen).

26.7.26

Dei viktigaste forandringane i planar under arbeidet kom mens vi undersøkte bakgrunnsmateriale for «Joe Fleischhacker». Dette skodespelet skulle gå føre seg i Chicago og var slått stort opp; som ein del av ein serie, «Menneska inntar dei store byane», skulle det vise framvoksteren av kapitalismen. Med tanke på dette stykket samla vi teknisk litteratur, sjølv intervjuar eg ei rad spesialistar på børsen i Breslau og i Wien, og til slutt byrja Brecht å studere økonomi. Han hevda at den praksis som var vanleg når det galdt pengar var svært uklår, og han måtte finne ut av teoriane ikring pengar. Før han gjorde svært viktige oppdagingar, i det minste for han, i denne retninga, var han klår over at den rådande (store) dramaforma ikkje høvde til å framstille slike moderne prosessar som fordelinga av kveite og livsløpet til moderne menneske, faktisk for alle hendingar og deira følgjer. «Desse tinga,» sa B., «er ikkje dramatiske i vanleg tyding, og dersom dei blir 'omsrivne', er dei ikkje lenger sanne, og dramaet er ikkje lenger noko særleg; og når ein ser at vår verd i dag ikkje lenger høver til eit drama, så høver ikkje dramaet til verda.» I løpet av desse studia formulerte Brecht sin teori om «episk drama».

Allereie den 23.3.26 hadde eg forresten gjort eit kort notat: Brecht oppdagar formelen for «episk teater»: spel frå minnet (nytt gestar og holdningar), og i si skrivning arbeider han heile tida i denne retninga. Han spelar handlinga for seg sjølv. På denne måten skapar han «demonstrasjons-scener», som B. kallar dei.

26. okt.

Etter at «Mann ist Mann» er blitt sett opp, har Brecht skaffa seg verk om sosialismen og marxismen og spør etter lister over grunnleggjande verk han bør setje seg inn i først. I eit brev litt seinare frå ferie skriv han: «Eg er no åtte fot djupt i «Das Kapital». No ønskjer eg å kjenne alle detaljane . . . »

SPELPLANEN PÅ DET NORSKE

Hovudscenen

«SÅ LENGE SKUTA KAN GÅ»

Ein kabaret bygd på Evert Taubes viser.

Omsett av Hartvig Kiran, tekstredigering, regi og koreografi: Runar Borge, scenografi: Per Fjeld, musikalsk ansvarleg: Egil Monn-Iversen, musikalsk innstudering: Tor Hultin.

Med BRITT LANGLIE, SØLVI WANG, LASSE KOLSTAD, MAGNE LINDHOLM, SVERRE KJELSBERG, WENCHE LUND, KARI HÆG, SIGNE LISE LARSSON, SVENN BERGLUND, PER ARNE SKAR.

Oskar Braaten

«BRA MENNESKER»

Regi: Jack Fjeldstad, dekor: Snorre Tindberg, kostyme: Randi Skahjem...

Med ØIVIND BLUNCK, BRIT ELISABETH HAAGENSLI, HARALD HEIDE STEEN, BJØRN JENSEG, VIDAR SANDEM, ALF MALLAND, JULIE ØKSNES, EVA SLETTA, ELSA ISEFIÆR.

For barna

«PINOCCHIO»

Eit musikkspel for barn dramatisert etter Carlo Collodis roman. Tekst, regi og koreografi: Runar Borge, musikk og musikalsk leiling: Tor Hultin, musikkarrangement: Einar Iversen, scenografi: Mia Runningen.

Med NILS SLETTA, KAARE KROPPAN, MARIT KOLBRÆK, VIDAR WOLD HAAVIK, MARIANNE KROGH, TROND BRÆNNE, TOVE FRIDLUND, KARI HÆG, SIGNE LISE LARSSON, WENCHE LUND, TERJE BJØRKVOLD, PER ARNE SKAR.

Scene 2

Sean O'Casey

«JUNO OG PÅFUGLEN»

Omsett av Ivar Eskeland, regi: Otto Homlung, scenografi: Christian Egemar.

Med GISLE STRAUME, ELISABETH BANG, ARE STORSTEIN, UNN VIBEKE HOL, ROLF SAND, ANITA RUMMELHOFF, ASBJØRN TOMS, SIRI ROM, TROND BRÆNNE, ANDREAS KOLSTAD, RAGNAR DYRESEN, KAARE KROPPAN, VIBEKE FALK, KNUT HULTGREN, SVEIN TINDBERG.

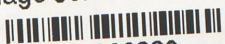
William Luce

«ALLTID KVITKLEDD»

Omsett av Haldis Moren Vesaas, regi: Karel Hlavaty, scenografi: Nina Martins.

Med BRITT LANGLIE.

Heilage Johanna frå slakt

21g022990